

Edward S z t a f r o w s k i. Podręcznik prawa kanonicznego. T. 1 ss. 368; t. 2 ss. 304. Warszawa 1985. Akademia Teologii Katolickiej.

Promulgacja nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego rodzi potrzebę opracowania komentarzy zarówno do jego zagadnień szczegółowych /w formie monografii/, jak i do całości /w formie podręczników/. Są one konieczne ze względów naukowych, duszpasterskich i dydaktycznych. Każdy z tych aspektów wyznacza inny rodzaj opracowania, jakkolwiek nie można ich całkowicie od siebie oddzielać. W konkretnym wszakże opracowaniu poszczególne aspekty odgrywają rolę pierwszorzędą. I tak np. przede wszystkim względy duszpasterskie i dydaktyczne skłó-

niły kanonistów obszaru języka niemieckiego do możliwie wczesnego wydania całościowych komentarzy /H. Schwendenwein. "Das neue Kirchenrecht. Gesamtdarstellung". Graz-Wien-Köln 1983; "Handbuch des katholischen Kirchenrechts". Hrsg. J. Listl, H. Müller, H. Schmitz. Regensburg 1983/. Nimi również kierował się autor recenzowanego podręcznika, mając na uwadze wspomniane potrzeby w Polsce /s. 6/. Dwa opublikowane dotąd tomy stanowią część zaplanowanego czterotomowego podręcznika.

Tom 1 zawiera: słowo wstępne, zagadnienia wstępne oraz komentarz do księgi I i części I księgi II KPK z 1983 r., streszczenie w języku łacińskim, spis rzeczy w języku polskim i łacińskim.

Obecny kodeks kontynuuje wielowiekową tradycję legislacyjną w Kościele i nie można go ani właściwie rozumieć, ani poprawnie interpretować bez uwzględnienia kontekstu historycznego i bez znajomości, przynajmniej ogólnej, teorii /teologii/ prawa kanonicznego. Z tej racji autor w ramach zagadnień wstępnych omawia najpierw porządek prawny w Kościele /rozdział I/, następnie historię źródeł prawa kanonicznego /fontes existendi et fontes cognoscendi/ łącznie z ogólnym przedstawieniem kodyfikacji prawa kanonicznego Kościołów wschodnich /rozdział II/ i wreszcie zapoznaje nas z soborową odnową KPK /rozdział III/. Wydaje się, że ta część stanowi dobre wprowadzenie i przygotowanie czytelnika do poznania porządku prawnego obowiązującego obecnie w Kościele. Fakt, że istnieją obszernie, a więc bardziej szczegółowe opracowania powyższych zagadnień, nie podważa bynajmniej celowości ogólnego ich omówienia w podręczniku. Można jednak dyskutować, czy forma i zakres przedstawianych przez autora zagadnień są słuszne. Moim zdaniem więcej miejsca należałoby poświęcić np. teorii prawa kościelnego, która jest mniej znana, a należy dzisiaj do węzłowych problemów nauki prawa kanonicznego, zaś duszpasterzom i studentom daje klucz do zrozumienia i akceptacji porządku prawnego w Kościele, co w kontekście wciąż jeszcze utrzymujących się tendencji antyjurydycznych nie jest bez znaczenia. Gdyby ograniczyć się do tego, co prezentuje autor, można byłoby oczekiwać od niego co najmniej zasygnalizowania niektórych kwestii szczegółowych /np. ani słowem nie wspomina on o de-

finicji prawa kościelnego proponowanej przez takich kanonistów, jak W. Aymans, E. Corecco/. Podobne zastrzeżenie można zgłosić do kryterium wyliczenia komentatorów KPK z 1917 r. /s. 84/. Nie ujmując nic powadze naukowej H. Jone sędzę, że należało także wymienić komentarz E. Richmanna i K. Mörsdorfa /"Kirchenrecht". Bd. I-III/, na którym wychowały się pokolenia kanonistów niemieckich i który doczekał się aż 11 wydań.

Po omówieniu wspomnianych zagadnień wstępnych autor przystępuje do wykładni I księgi nowego kodeksu. Przeprowadza ją według podziału w nim przyjętego, dokonując jednakże pewnej własnej, dodatkowej systematyzacji, co uwidacznia się w ujęciu poszczególnych kwestii prawnych w paragrafy zaopatrzone tytułkami. Niewątpliwie ułatwia to czytelnikowi lepszą orientację w materii prawnej, będącej przedmiotem kolejnych kanonów. Można sądzić, że autor świadomie zrezygnował z przytaczania in extenso treści wszystkich kanonów, gdyż kodeks - także w tłumaczeniu polskim - jest łatwo dostępny dla każdego zainteresowanego. Jedynie w przypadkach, gdy domaga się tego jasność wykładni lub szczególne znaczenie konkretnej normy, autor cytuje jej tekst. W interpretacji zdecydowanej większości przepisów stosuje on metodę porównawczą, nierzadko również historyczną. Obiectum comparationis stanowi przede wszystkim KPK z 1917 r. oraz późniejsze jego zmiany i uzupełnienia. Stąd też zastosowana metoda zasługuje na pełne uznanie, ponieważ umożliwia poznanie i zrozumienie obowiązujących norm we właściwym kontekście. Autor, wybitny polski znawca prawodawstwa posoborowego, zazwyczaj wskazuje, w tekście głównym lub w przypisach, także na dokumenty Soboru Watykańskiego II i posoborowe, jako na jedno z podstawowych źródeł odnowionego prawa kanonicznego. Jest to niezmiernie cenne, zwłaszcza dla młodszych adeptów nauki prawa, ponieważ dokumentacja źródłowa do KPK z 1983 r. nie została dotychczas opublikowana.

Pod względem merytorycznym tom 1 komentarza nie budzi zastrzeżeń. Wręcz przeciwnie - jest jasny, logiczny, w miarę dobrze udokumentowany za pomocą wypowiedzi autorów polskich i zagranicznych. Odnosi się to przede wszystkim do komentarza I księgi KPK. Nieco uboższy jest w tej mierze komentarz

do części I księgi II. E. Szafrowski akcentuje wprawdzie nowość wielu zawartych w niej przepisów, lecz mniej wnikliwie aniżeli przy omawianiu norm ogólnych. I tak np. omawiając obowiązki i prawa wszystkich wiernych, właściwie w jednym tylko zdaniu /s. 294/ wspomina o relacji nowych kanonów do Schematu Fundamentalnego Prawa Kościoła. Jeżeli uwzględnić, ile wysiłku włożono w przygotowanie tego Schematu i jak twórczy oraz płodnie inspirujący, pomimo zrezygnowania z jego promulgacji, okazał się on dla tej części kodeksu, trzeba stwierdzić, iż nawet w ramach podręcznika jest to stanowczo za mało. Niezależnie od powyższej i podobnych uwag krytycznych również ta część podręcznika wystarczająco zapoznaje czytelnika z aktualnym stanem prawnym w komentowanej materii.

Tom 2 składa się z komentarza do części II i III księgi II KPK z 1983 r., jednego załącznika, zawierającego obowiązujący tekst *professio fidei*, oraz spisu rzeczy w języku łacińskim i polskim.

Konstrukcja metodyczna tego tomu jest identyczna z konstrukcją tomu 1. Jest to zrozumiałe, gdyż autor stara się konsekwentnie realizować obraną dla całego komentarza metodę interpretacji. Obszernie wyjaśnia on, zwłaszcza w części II, treść wielu kanonów opierając się na nauce Soboru Watykańskiego II, która istotnie wpłynęła na nowe ujęcia kodeksowe. Odnosi się to szczególnie do zagadnień dotyczących najwyższej władzy w Kościele, Kolegium Biskupów, Synodu Biskupów, kwestii związanych z Kościołem partykularnym, zwłaszcza z urzędem biskupa diecezjalnego, Konferencji Biskupów itp. Jakkolwiek interpretacja przykładowo wymienionych zagadnień jest rzeczowa /E. Szafrowski jest autorem szeregu publikacji z tej dziedziny/, to jednak wydaje się, że należało więcej miejsca poświęcić omówieniu władzy biskupa diecezjalnego /s. 84/. Wiadomo bowiem, iż nastąpiły zasadnicze zmiany w koncepcji samej władzy biskupa diecezjalnego /system koncesji został przekształcony w system rezerwacji/. Sprawa ta, także z duszpasterskiego punktu widzenia, ma niebagatelne znaczenie prawne. Nieco obszerniej omawia autor kanony dotyczące organów konsultacyjnych biskupa diecezjalnego /s. 173-193/. Jest to słuszne ze względu na zadania, jakie organy te mają do spełnienia w Kościele partykularnym.

Część III poświęcona jest prawu zakonnemu. Co najmniej zdziwienie wywołuje fakt, że ten, tak bardzo ważny, dział prawa kodeksowego został przedstawiony nieproporcjonalnie krótko /s. 233-288/. Ponadto nie został on dostatecznie udokumentowany, a jego interpretacja jest mało wnikliwa. W wielu wypadkach autor ogranicza się tylko do omówienia treści kanonów nie podejmując żadnych kwestii spornych. Nie znajdujemy np. próby ustalenia kryteriów podziału instytutów życia konsekrowanego ani bliższego wyjaśnienia ich podstawowego prawa do autonomii; autor nie ustosunkowuje się również do bardzo problematycznej kwestii eksklaustracji nakazanej. Są to tylko przykładowe problemy, których rozwiązania daremnie szuka się w tym podręczniku. Minimalne jest nadto ukazanie norm kodeksowych w kontekście dokumentów soborowych i posoborowych, tak charakterystyczne dla pozostałych części podręcznika. Nie pomniejszając wysiłku autora sądzę, że o takim ujęciu zdecydował pośpiech i zamiar jak najwcześniejszego oddania podręcznika do druku. Moim zdaniem nie są to wszakże racje dostateczne, zwłaszcza że w warunkach polskich nie będzie łatwo opublikować wkrótce drugiego, poszerzonego wydania komentarza.

Pomimo kilku powyższych uwag krytycznych uważam, że opublikowanie dwóch pierwszych tomów podręcznika prawa kanonicznego należy uznać za bardzo pożyteczne, szczególnie dla duszpasterzy i studentów. Z uznaniem należy podkreślić duży wkład pracy autora w przygotowanie tego podręcznika. Stwarza on możliwość lepszego poznania prawa kodeksowego, a przez to może służyć wprowadzeniu tegoż prawa w życie. Uzupełnienie podręcznika o indeksy /osobowy i rzeczowy/, wykaz źródeł i literatury oraz przeprowadzenie dokładniejszej korekty w znacznym stopniu ułatwiłoby czytelnikowi korzystanie z niego.

Bronisław Wenanty Zubert OFM